

Rondom brink toont Gelselaar karakter

Door Arend J. Heideman

Dit artikel werd eerder geplaatst in Borklose Maate van april 1998. Omdat enkele mensen, genoemd in de tekst, zijn overleden is de tekst op enkele plaatsen aangepast.

Gelselaar is een fraai kerkdorp. Prachtig vinden veel mensen vooral een groot deel van de Dorpsstraat. De oude boerderijen van Winkels en Ebbegas, die met hun brede achterzijde op de straat uitmonden, de sierlijke slinger in de straat even verderop, het Brinkhoes met de directe omgeving en het kerktorentje dat net uitsteekt boven de omringende huizen kleuren sterk het karakter van Gelselaar. Het hart van dit gebied noemde meester H.W. Heuvel begin deze eeuw De Brink. Die lag rondom de plek waar nu de Driessenweg en Pastorieweg uitkomen op de Dorpsstraat.

Fotografen van Ansichtkaarten hebben sinds het begin van de eeuw vlot ingeschat dat Gelselaar hier een lust is voor het oog. Diepenheimer H.H.G. Bruil heeft in de vorige eeuw zeer veel van deze en andere foto's over Gelselaar verzameld. Hierdoor is het mogelijk van verschillende kanten te laten zien hoe dit deel van de Dorpsstraat zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld.

Nieuwe pastorie

Het opvallende huis met het hekwerk ervoor is de pastorie die rond 1880 moet zijn verhuisd van het schilderachtige eilandje Dominees Hof aan de Koningsbeek, tussen de Scholte en de Pierinkdijk, naar de Dorpsstraat.

De nieuwe pastorie, waarop de naam De Wehme heeft gestaan, is in 1968 onherkenbaar verbouwd. Deze eeuw hebben er nog heel lang grote kastanjabomen voor het huis gestaan. Eerst vijf en later drie, herinneren oudere mensen zich. Dominee J. Lugtigheid, dominee van 1992-2000, blijkt echter een stukje verleden weer in ere te hebben hersteld. Hij heeft enkele jaren geleden weer vijf kastanjabomen geplant aan de straatzijde van zijn woning.

Verongelukte smid

Op een zeer oude foto is naast de achter bomen verscholen pastorie de smederij van Engbert Geurkink te zien, die hier rond de eeuwwisseling heeft gewerkt.

Een van de oudste Ansichtkaarten van omgeving Brink in Gelselaar. Vermoedelijk uit het begin van deze eeuw. Een opname vanuit het zuiden. Van links naar rechts: schuur Ebbegas, woning smid Geurkink, Brinkhoes, Witmanshuis en hekwerk en kastanjabomen voor de pastorie. (foto coll. H.H.G. Bruil)

Schilder Jan Roossink en timmerman Jan Welmers hebben hier later gewoond en gewerkt. Smid Geurkink, die uit Halle afkomstig was, werd geboren in 1863 en is in 1921 bij een tragisch ongeval in Warken bij Warnsveld om het leven gekomen. Samen met Hagmans Mans (Manus Klein Braskamp) was hij op dinsdag 30 augustus per fiets op weg naar Zutphen om spullen te kopen voor het koninginnefeest van de Braakschool in Gelselaar, dat de volgende dag werd gevierd. Een achteropkomende auto heft hem geschept. Hoeveel indruk deze 'auto-dood' zo noemden sommigen dit toen- in Gelselaar maakte heb ik nog tot in de jaren zeventig ervaren. Bij het passeren van de

spoorlijn Vorden-Zutphen kreeg ik van mijn ouders en grootouders altijd te horen waar smid Geurkink na het ongeval

een boerderij was binnengedragen. Het had wellicht ook te maken met zijn positie in de plaatselijke gemeenschap. Hij was jaren lang raadslid (anti-revolutionair) in de gemeente Borculo en ouderling van de gereformeerde kerk in Geesteren.

Meester Heuvel publiceerde naar aanleiding van het ongeval een lange ingezonden brief in de Borculosche Courant. Hij schilderde auto's en motorfietsen af als een plaag en pleitte voor maatregelen om hun snelheid te beperken tot 30 kilometer per uur.

Op een foto vanaf de zuidzijde is het woninggedeelte van het smidspand te zien. Dit is waarschijnlijk een van de oudste van deze serie foto's: gemaakt voor 1905, want op de achterzijde van de ansichtkaart die er van bestaat ontbreekt de verticale streep. Helemaal rechts is nog een schuur te zien van Ebbegas, die er nu nog precies zo uitziet. Boven de grote schuurdeuren staat op een gevelsteen het jaartal 1902. Op Ebbegas wonen nu een drietal families. Rond de eeuwwisseling woonde er Jan Harmen Kolkman (1834-1914), over wie meester Heuvel in 1925 het indrukwekkende geschreven portret 'Een aantrekkelijk type van Achterhoeksche vroomheid' heeft laten verschijnen.

Kolkman, ook bekend van Kolkman's zaadhandel, behoorde bij de eerste gereformeerden. Het grote verschil in denkbeelden op godsdienstig en staatkundig gebied was voor Heuvel geen belemmering zeer bevriend met hem te raken en zich zeer lovend over hem te uiten.

Verdwenen Witmanshuis

Een nog boeiender foto uit het begin van deze eeuw is echter die met heel veel mensen op. Rechts toont deze opname een glimp van het verdwenen

Witmanshuis, dat in het weilandje naast de Klokslag en pastorie stond. Meester Heuvel heeft er ontroerend over geschreven in 'Een aantrekkelijk type van Achterhoeksche Vroomheid'. Eens was 't Witmanshuis een bakkerij en tevens herberg, rond 1840 kwamen de eerste afgescheidenen (gereformeerden) er samen. Bij de intrede van de hervormde

predikant F.W.E. Snel in 1837 werd er nog duchtig 'domineeskarmse' gevierd.

Het huis werd bewoond door de familie Breuker. "Ze woonden in dat oude historische huis met den groenen planken gevel en de uitgebouwde hoekkamer, waar de Zondagsschool werd gehouden en de vergadering der Jongelingsvereniging en zo menige andere bijeenkomst", schrijft Heuvel. "Dat nederige huis met die eenvoudige 'endkamer' was een gezellig middelpunt in dit Achterhoeksche land van 1840 af tot in de 20ste eeuw." Niet bekend is waarom zoveel mensen op de foto staan. In het midden prijkt het Brinkhoes, dat ook heel lang 't Klooster is genoemd en armenhoes. Dit pand, waar al heel lang twee gezinnen in hebben gewoond, is later aan de zijde van de Driessenweg uitgebreid.

Dit is nog goed te zien aan de buitenmuur. De brinkpomp die hier stond.

moet toen zijn verplaatst naar een plek tussen smederij Geurkink en de inmiddels door Johan te Winkel gerestaureerde boerderij De Benneker, aan de Driessenweg

De naam Brinkhoes op de gevel is aangebracht door Derk Harderwijk. Naast bewoner van het Brinkhoes was hij jarenlang koster van de kerk.

De pastorie met een hekwerk en (nog) vijf kastanjabomen. Aan het einde van hekwerk het Witmanshuis. (foto coll. H.H.G. Bruil)

Oude winkelboeken

Op de Ansichtkaarten uit de tweede helft van deze eeuw is boerderij Winkels te zien, waar eeuwen lang Banninks hebben gewoond. De huidige bewoner bewaart nog het tastbare bewijs in de vorm van een compleet winkelboek van de laatste jaren van de achttiende eeuw. Het ontstaan van de winkel is nauw verbonden met een bijzonder stukje geschiedenis van Gelselaar. Ook hierover heeft meester Heuvel geschreven. Een jood, Hartog Mozes, die in Gelselaar aan het toenmalige kerkhof een winkeltje had, werd verdacht van medeplichtigheid aan een overval op de pastorie. Hierop begon Hendrik Bannink met een 'gereformeerde winkelnering'. Vooral op aandrang van ds. J.H. Abbink (van 1760 tot 1774 in Gelselaar). Na 99 jaar, in 1866, werd de winkel volgens Heuvel weer opgeheven. De pastorie aan de Koningsbeek, kreeg na de overval een noodklok, die sinds 1979 is te bewonderen in het toen in Gelselaar geopende ontmoetingscentrum De Klokslag, naast de huidige pastorie.

Nabij de Klokslag lag dus het Witmanshuis. Als de grond wordt omgewoeld zijn

de afmetingen van het huis nog te zien. De Brink bewaart dank zij de brinkbewoners nog meer herinneringen. Zo prijkt voor het huis van Vink sinds 1993 weer een brinkpomp. Enthousiaste mensen uit de omgeving hebben de pomp hier herbouwd nadat even eerder al een brinkpomp was vervaardigd als "buurtbouwwerk" voor een Gelselaars feest. Zo brengen ze tot uitdrukking hoe ze dit bijzondere plekje van Gelselaar koesteren.

Voor het spoelen van de was en groenten en het uitwisselen van nieuwtjes hebben brinkbewoners de pomp niet meer nodig.

